

POLITYCZNO-MILITARNE UWARUNKOWANIA ROSYJSKIEJ „WOJSKOWEJ OPERACJI SPECJALNEJ” W UKRAINIE

Marek WRZOSEK, *m.wrzosek@akademia.mil.pl*, ORCID: 0000-0002-1369-9434
Akademia Sztuki Wojennej

DOI 10.5604/01.3001.0054.2992

Streszczenie: Przedmiotem opracowania są zagadnienia obejmujące problematykę rosyjskiej „wojskowej operacji specjalnej” w Ukrainie w kontekście uwarunkowań polityczno-militarnych. W przedstawionych wynikach badań zaprezentowano efekty poznawcze w odniesieniu do problemu zdefiniowanego w postaci pytania – jakie zasadnicze czynniki warunkowały agresję Rosji na Ukrainę? Identyfikacja wyodrębnionych uwarunkowań politycznych stanowiła podstawę do analizy czynników wpływających na podjęcie decyzji o rozpoczęciu agresji zbrojnej. Następnie dokonano specyfikacji czynników warunkujących rosyjską agresję w aspekcie militarnym. W podsumowaniu prowadzonych rozważań wskazano zasadnicze rosyjskie błędy w prowadzeniu działań militarnych podczas operacji w Ukrainie. W treści rozdziału na wybranych przykładach zaprezentowano fakty stanowiące argumenty za prezentowanymi tezami.

Słowa kluczowe: Federacja Rosyjska, Ukraina, agresja zbrojna, działania militarne, wojskowa operacja specjalna

1. Wstęp

Od rosyjskiej agresji na Ukrainę minął już rok. Wojna, która w założeniu rosyjskiej doktryny miała być krótkotrwałym starciem zbrojnym zakończonym spektakularnym sukcesem stała się otwartym konfliktem zbrojnym. Ponownie sprawdziła się teoria wskazująca, że wojna jest instrumentem politycznym i podlega prawom polityki. Tak więc klasyczny clausewitzowski paradygmat mimo nowoczesnego systemu bezpieczeństwa nie zmienił się i nadal obowiązuje w rosyjskiej perspektywie postrzegania rzeczywistości. Rosja dokonała inwazji na Ukrainę, aby osiągnąć własne cele polityczne. Formalnie rosyjski prezydent jako zasadniczy powód agresji wskazywał na konieczność obrony rosyjskojęzycznej ludności przed neonazistowskim reżimem w Kijowie. Dlatego konieczna jest demilitaryzacja i denazyfikacja Ukrainy, ale w istocie sporu chodziło o zniszczenie ukraińskiej państwowości i tożsamości narodowej. Ukraina pomimo rosyjskiej przewagi broni się, aby zachować własne państwo i ochronić własne społeczeństwo przed eksterminacją, zatem również dąży do osiągnięcia celów politycznych¹.

Złożoność sytuacji polityczno-militarnej sprawia, że przedmiotowy konflikt zbrojny pozostaje w kręgu zainteresowań nie tylko nauk o bezpieczeństwie, ale wychodzi poza obszar nauk społecznych, angażując w proces poznania wielu specjalistów z różnych dziedzin nauki².

¹ Zob. szerzej: M. Wrzosek, Agresja na Ukrainę czyli koncepcja rosyjskiej wojskowej operacji specjalnej, „Przeгляд Sił Zbrojnych” 2022, nr 5.

² Zob. R. Ratajczyk, Nowoczesne wojny informacyjne, Difin, Warszawa 2016.

Na przykład w naukach humanistycznych, w opinii historyków źródła konfliktu ukraińskiego ułożone są w przeszłości Ukrainy. Natomiast w przekonaniu kulturoznawców w różnorodności kulturowej, z kolei politolodzy są przekonani, że zasadniczym czynnikiem konfliktu jest krótki okres ukraińskiej państwowości. W ogólnych rozważaniach należy się zgodzić z tezą, że w historii Ukrainy jej ziemie należały do różnych imperiów, które wpływały na kształtowanie się państwowości. Ukraina, jak wiele państw w Europie powstała w efekcie pozyskiwania kolejnych terenów (rysunek 1).

Rys. 1. Rozwój terytorialny Ukrainy

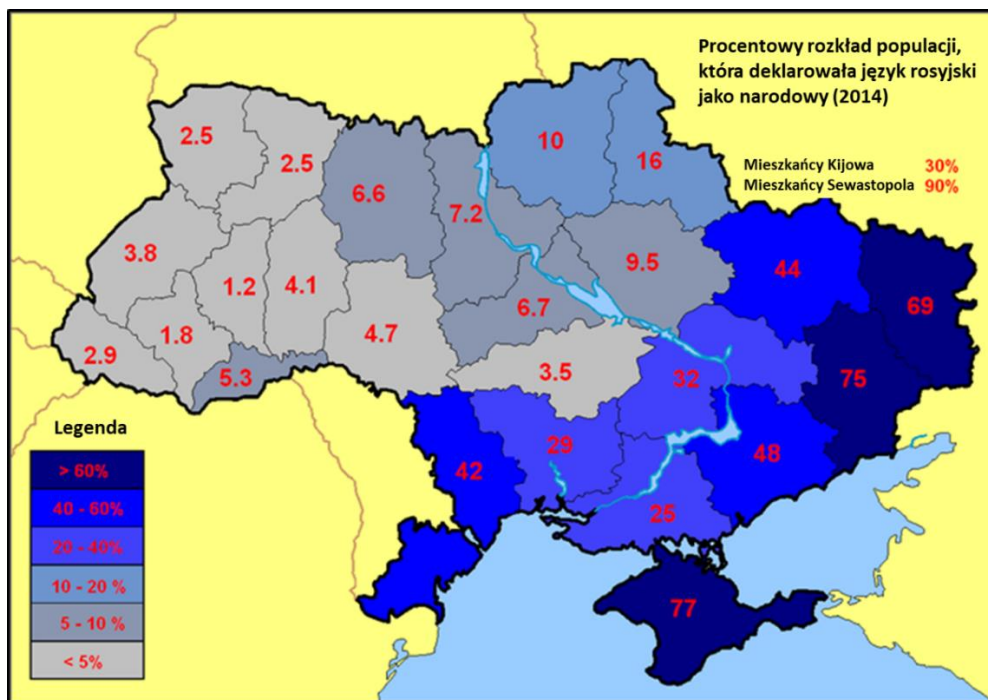
(Źródło: Dorgan G., Ukraine: About Street Election Overthrowers and Democratically Elected Dictators, www.snbchf.com/ukraine, [dostęp 21.10.2021])

Historycznie postrzegając proces terytorialnego rozwoju państwa ukraińskiego należy zwrócić uwagę na fakt, że w 1919 r. Lenin po zakończonej rewolucji przyłączył do ówczesnej Ukrainy nowe obszary terytorialne. Stanowią one dzisiejsze tereny południowej i wschodniej Ukrainy. W 1939 roku większość terytorium wschodniej Polski zostało anektowane przez ZSRR i Litwę, a następnie w 1945 r. wcielone do Ukraińskiej, Białoruskiej i Litewskiej Socjalistycznej Republiki Rosyjskiej. W ten sposób Ukraina ponownie uzyskała nowe obszary swojej dzisiejszej państwowości. W 1954 r. Półwysep Krymski dołączył do terenu Ukrainy. Został przekazany z Rosyjskiej SRR do Ukraińskiej SRR. Powszechnie jako powód przekazania Krymu w podporządkowanie Ukrainy uznawana jest teza, że zdarzenie to nastąpiło w z okazji trzechsetnej rocznicy ugody perejasławskiej³, która zjednoczyła (według przyjętej w Związku Radzieckim

³ Ugoda perejasławska to nazwa porozumienia zawartego 18 stycznia 1654 r. w Perejasławiu pomiędzy Hetmanem i Bohdanem Chmielnickim a Wasylem Buturlinem, reprezentującego cara Rosji Aleksęgo I, na mocy której Ukraina została poddana władzy cara Rosji. Ugoda perejasławska drastycznie zmniejszyła autonomię kozacką, miała przeciwdziałać zawartej rok wcześniej (16 września 1658 roku) unii hadziackiej wojska kozackiego z Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Na przykład - ugoda ograniczała prawo hetmana do prowadzenia

interpretacji historii) Ukrainę z Rosją. Historycy wskazują, że istnieją także inne wersje opisywanego przypadku przekazania półwyspu. Według jednej z nich Krym miał być osobistym darem I sekretarza KC Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego Nikity Chruszczowa dla Ukrainy, co miało stanowić swoistą rekompensatę za jego brutalną działalność w tej republice w czasach stalinowskich. Po rozpadzie Związku Radzieckiego Półwysep Krymski znalazł się w granicach niepodległej Ukrainy⁴.

Ze względu na bardzo bogatą historię ziemie ukraińskie nigdy nie były jednolite narodowościowo. Największą mniejszość stanowili Rosjanie, którzy zostali skierowani na obszary Ukrainy w ramach wzmocnienia systemu administracji państwowej oraz jako specjaliści delegowani do realizacji ważnych dla ówczesnego ZSRR przedsięwzięć gospodarczych. Ponadto rosyjska armia stacjonująca na obszarze ówczesnej ukraińskiej republiki była dowodzona przez rosyjskich obywateli pochodzących z zasadniczej, rdzennej części Rosji. Po rozpadzie ZSRR w 1991 roku władze Ukrainy, Białorusi i Rosji podpisały w Białowieży pakt, przekształcający owe trzy państwa w niezależne byty polityczne, połączone unią jako Wspólnota Niepodległych Państw. Nowa sytuacja sprawiła, że dotychczasowi obywatele ZSRR musieli wybrać czy pozostają na Ukrainie jako obywatele nowego państwa, czy wracają do Rosji. Kiedy w 2014 roku doszło do przejścia Półwyspu Krymskiego przez Rosję mniejszość rosyjskojęzyczna w Ukrainie stanowiła 18% populacji, ale we wschodnich obwodach przekraczała 70% (rysunek 2).

Rys. 2. Procentowy rozkład populacji, która deklarowała język rosyjski jako narodowy (2014 r.)
(Źródło: www.jakubmarian.com/category/maps, [dostęp: 12.04.2021])

polityki zagranicznej. Natomiast Unia hadziacka przewidywała wydzielenie województw: kijowskiego, braclawskiego i czernihowskiego i utworzenie z nich Księstwa Ruskiego, które wraz z Koroną i Litwą miało stanowić trójczłonową Rzeczpospolitą. W październiku 1653 r. car Aleksy zwołał Sobór Ziemski, który podjął decyzję o zerwaniu traktatu pokojowego z Rzeczpospolitą z 1634 r., wcieleniu Ukrainy Naddnieprzańskiej do Carstwa Rosyjskiego i o wojnie z Rzeczpospolitą. Wynikało to z faktu, że jeden z punktów ugody przewidywał wprowadzenie garnizonu wojsk rosyjskich do Kijowa – a więc na terytorium Korony.

⁴ Zob. szerzej: M. Wrzosek, Krym – polityczno-militarne aspekty konfliktu, *Kwartalnik Bellona* 2014, nr 2.

Należy wskazać na fakt, że we wschodnich obwodach Ukrainy mieszkało kilkanaście milionów Rosjan, bądź też Ukraińców o rosyjskiej tożsamości, a z drugiej strony w obwodach zachodnich zamieszkiwało kilkanaście milionów Ukraińców o dużej świadomości narodowej. Dlatego biorąc pod uwagę strukturę etniczną poszczególnych obszarów Ukrainy, można dokonać podziału państwa na geograficzne regiony: zachodni i centralny, wschodni oraz południowy. Jednak z powodu wielu zmian tożsamości narodowej, językowej i ideologicznej wydzieli się z regionu południowego była Autonomiczną Republikę Krymu oraz Zakarpacie z regionu zachodniego. Fakt ten powoduje wyodrębnienie kolejnych odróżniających się od całości obszarów Ukrainy. Ponadto liczna diaspora rosyjska pozostawała istotnym czynnikiem mającym wpływ na kształtowanie wewnętrznej sytuacji w Ukrainie.

Innym ważnym aspektem ukraińskiej państwowości jest fakt, że obszar Ukrainy znajduje się na styku dwóch kręgów kulturowych, przez Huntingtona określanych mianem cywilizacji zachodniej i prawosławnej. Tereny dzisiejszej Ukrainy przez długi okres pozostawały w strefie wpływów kultury w mniejszym lub większym stopniu nawiązującej do tradycji Bizancjum. Dopiero po przyłączeniu do polskiej Korony w XVI w. zaczęła się kształtować jej kulturowa odrębność wobec Wschodu. Po pierwsze, miało to wpływ na kształtowanie się języka ukraińskiego (posiada on wiele zapożyczeń z języka polskiego i rosyjskiego). Po drugie, co nie mniej istotne, starano się instytucjonalnie zunifikować religię, przyłączając Kościół prawosławny funkcjonujący na terenach Rzeczypospolitej do Kościoła katolickiego (unia brzeska z 1596 r.). Poskutkowało to powstaniem Kościoła grekokatolickiego, który, choć zachował dawną liturgię, uznaje katolickie dogmaty oraz zwierzchnictwo papieża i Stolicy Apostolskiej, dzięki czemu ta zmiana uzyskuje także wymiar polityczny. Te językowe i religijne różnice wpłynęły na kształt narodowego etosu Ukraińców. Zatem w historii Ukrainy można wskazać trzy zasadnicze wydarzenia, które zadecydowały o kulturowym zróżnicowaniu dzisiejszego państwa. Po pierwsze - rozpad Imperium Rzymskiego na dwa konkurujące ze sobą podmioty. Fakt ten doprowadził do podziału kulturowego Europy na Wschód i Zachód, a w jego efekcie ukształtował także oblicze Ukrainy. Po drugie - przyłączenie obszaru Ukrainy w XVI w. do polskiego państwa spowodowało powstanie Kościoła grekokatolickiego oraz wygenerowało różnice między językami ukraińskim i rosyjskim. Po trzecie - przyłączenie do państwa ukraińskiego terenów z etniczną dominacją Rosjan przekształciło zajmowane obszary w nowy byt polityczny⁵. Mając na uwadze powyższe fakty, rosyjska propaganda na potrzeby zdominowania międzynarodowej przestrzeni informacyjnej wskazuje, że Ukraina jest tworem sztucznym, bytem politycznym, o nieprzystających do siebie elementach etnicznych i ideologicznych, które dzieli nie tylko mentalność, ale także pamięć historyczna i odrębność religijna⁶.

Przedstawiona powyżej sytuacja problemowa stanowiła o podjęciu badań, za cel których przyjęto identyfikację kluczowych czynników politycznych i militarnych warunkujących agresję Rosji na Ukrainę. Problem główny sformułowano w postaci następującego pytania badawczego: Jakie zasadnicze czynniki warunkowały agresję Rosji na Ukrainę? W celu rozwiązania problemu głównego sformułowano także problemy szczegółowe, które przyjęły formę następujących pytań badawczych:

1. Jakie były polityczne uwarunkowania rosyjskiej agresji na Ukrainę?

⁵ Zob. szerzej: M. Czajkowski, Konflikt na Ukrainie jako huntingtonowskie zderzenie cywilizacji, <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/gsm/article/view/3000/2421>

⁶ Zob. szerzej: K. Kraj, Kryzys ukraiński. Nowe spojrzenie na wojnę – z rosyjskiej perspektywy, *Krakowskie Studia Międzynarodowe* 2015, nr 2.

2. Jakie były militarne uwarunkowania rosyjskiej agresji na Ukrainę?
3. Jakie były zasadnicze błędy w prowadzeniu rosyjskiej operacji wojskowej na Ukrainie?

Temat rosyjskiej agresji militarnej jest ważny i warty podjęcia z kilku powodów. Po pierwsze, zasadniczy problem dotyczy państwa, z którym Polska bezpośrednio sąsiaduje, i które pozostaje istotne w jej polityce zagranicznej. Po drugie, Polska pozostaje narażona na rosyjskie działania nie tylko militarne, ale także propagandowe, które kształtują poziom świadomości społecznej w oparciu o przygotowane i rozpowszechniane informacje prasowe, telewizyjne i elektroniczne. Trzeci istotny czynnik to fakt, że od ponad dekady obserwowane jest wyraźne nasilenie ćwiczeń wojskowych prowadzonych przez Federację Rosyjską. Ćwiczenia zawsze były okazją do demonstracji rosyjskiej siły militarnej. W czasie pokazowych elementów ćwiczeń promowane były rosyjskie tezy informacyjne prezentujące siły zbrojne jako nowoczesne, zmodernizowane jednostki operacyjne zdolne do prowadzenia operacji militarnych w obronie Rosyjskiej Federacji i jej sprzymierzeńców. Zatem wskazane argumenty są podstawą do uzasadnienia dużej rangi podejmowanego tematu.

Osiągnięcie celu badawczego było możliwe dzięki zastosowaniu metody jakościowej wykorzystanej do analizy treści. Metoda ta nie wymaga bezpośredniego kontaktu badacza z badanym, bazuje bowiem na istniejących materiałach, które są zbiorem wiedzy na dany temat, odzwierciedlają dotychczasowe przekonania, opinie i zgromadzone doświadczenia. Procesowi temu podlegały wykorzystywane publikacje, a także zawartość wybranych do analizy witryn oraz portali internetowych. Wykorzystana literatura przedmiotu obejmowała nieliczne monografie dostępne w różnych językach poświęcone zarówno siłom zbrojnym Federacji Rosyjskiej, jak i konfliktom zbrojnym z udziałem Rosji. Istotny wkład w niniejsze opracowanie miały także artykuły naukowe oraz publikacje w prasie poświęcone przedmiotowemu zjawisku. Ponadto w procesie badawczym wykorzystano wybrane wyniki obserwacji pośredniej nieuczestniczącej uzyskane z przebiegu konfliktów zbrojnych, szczególnie w Ukrainie i w Syrii, gdzie wojska rosyjskie prowadziły bezpośrednie działania militarne. Dopełnieniem procesu badawczego były wyniki wywiadu bezpośredniego, który przeprowadzono z uczestnikami studiów podyplomowych (oficerowie starsi) w Akademii Sztuki Wojennej. Wyniki wywiadu posłużyły do weryfikacji informacji pozyskanych z literatury. Treści rozdziału zostały uzupełnione także opiniami ekspertów uczestniczących w konferencjach organizowanych w przedmiocie poznania.

Istotną metodą poznawczą była metoda studium przypadku, w tym aspekcie postrzeganego jako źródło wiedzy o rozwiązaniach szczegółowych w obszarze rosyjsko-ukraińskiej konfrontacji zbrojnej. Uogólniając, studium przypadku to empiryczne wnioskowanie, które dotyczy obserwowanego zjawiska (np. wykorzystania sposobów prowadzenia działań) w jego naturalnym kontekście (np.: w konflikcie zbrojnym Rosja - Ukraina). Studium przypadku skupia się w większym stopniu na dogłębnym zrozumieniu zjawiska niż na analizie zmiennych, które warunkują jego przebieg. Ważnym czynnikiem ograniczającym zakres prezentowanych rozważań był fakt, że z uwagi na charakter niejawną dużej części materiałów źródłowych, nie wszystkie treści zamieszczone w niniejszej pracy mogły być w pełni rozwinięte i szczegółowo omówione.

Pomimo tego, że rozwiązanie złożonego, interdyscyplinarnego w swej naturze problemu badawczego było obarczone wysokim stopniem trudności, to w ocenie autora przyjęte metody

badawcze zapewniły rozwiązanie podjętych problemów i przyczyniły się do wygenerowania nowej wiedzy w przedmiocie poznania.

2. Polityczne uwarunkowania rosyjskiej agresji na Ukrainę

W szeregu dyskusjach zarówno akademickich, jak i w opiniach praktyków pojawiają się tezy, że rosyjska armia po roku „specjalnej operacji wojskowej” poniosła polityczną i militarną porażkę. W odniesieniu do politycznych uwarunkowań rosyjskiej agresji na Ukrainę można wskazać kilka zasadniczych argumentów. Po pierwsze - przyjęcie negatywnych założeń, co do zakresu politycznej reakcji międzynarodowej opinii publicznej. Agresja na Ukrainę sprawiła, że kraje Europy Zachodniej zjednoczyły się we wspólnym stanowisku potępiającym rosyjskie działania. Innym aspektem politycznej porażki Rosji było zjednoczenie krajów członkowskich NATO. Ponadto rosyjska agresja przyspieszyła proces przestąpienia państw skandynawskich do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Natomiast Unia Europejska w ramach retorsji za militarne działania rosyjskie na Ukrainie wprowadziła szereg sankcji ekonomicznych.

Po drugie – koncepcja rosyjskiej agresji powstała w politycznym kręgu władzy na Kremlu i nie była konsultowana ani weryfikowana przez dowództwo rosyjskiej armii. Zasadniczą kwestią ideologiczną moskiewskich decydentów podejmujących decyzję o militarnej agresji było założenie, iż nadszedł czas na odbudowanie rosyjskiej wspólnoty włączając w to także obszar Ukrainy.

Po trzecie – rosyjska dyplomacja poszukując politycznego wsparcia dla militarnej agresji bazowała na krajach zależnych od zasobów naturalnych i politycznych powiązań z Rosją. Niestety, już wkrótce okazało się, że wobec zjednoczonego stanowiska międzynarodowej wspólnoty Rosja pozostała bez politycznego wsparcia, bowiem wiele państw zdecydowało się na odstąpienie od dotychczasowego punktu widzenia podzielającego argumenty rosyjskie⁷.

Innym politycznym powodem problemów z rosyjską wizją operacji był i pozostaje fakt stałego zaprzeczania przez władze na Kremlu, że armia rosyjska toczy wojnę z Ukrainą. Nadal w oficjalnym przekazie informacyjnym Rosjanie utrzymują, że jest to wojskowa operacja specjalna skierowana na demilitaryzację i denazyfikację Ukrainy.

W toku prowadzonej dyskusji podnoszone są argumenty, że pomimo, iż operacja militarna na Ukrainie jest działaniem wojskowym, to jednak zasadniczy wpływ na jej przebieg mieli rosyjscy politycy. Zaskakujące informacje w sprawie ostatecznej decyzji o inwazji przekazał zastępca ukraińskiego wywiadu wojskowego Wadym Skibicki, który oświadczył na podstawie danych posiadanych przez ukraiński wywiad, że Putin aż trzykrotnie przekładał ostateczną decyzję o ataku - ostatni raz jeszcze w połowie lutego. Decyzję o zbrojnej agresji poprzedzały intensywne dyskusje z szefem MON Sergiejem Szojgu i szefem sztabu generalnego Walerijem Gierasimowem. Ponadto kluczową rolę w decyzji o inwazji miała odegrać Federalna Służba Bezpieczeństwa (FSB), której przekonanie o sile rosyjskiej armii było tak duże, iż naciskała na czynniki polityczne o podjęciu decyzji o ataku⁸. Polityczne założenia i ograniczenia sprawiły,

⁷ Głosowanie w sprawie rezolucji potępiającej Rosję za aneksję części terytoriów Ukrainy odbyło się 12 października 2022 roku. Za głosowaniem jawnym w tej sprawie opowiedziało się 107 krajów, zaś przeciwko – 13. Od głosu wstrzymało się 39, a pozostałe – m.in. Chiny oraz Rosja – nie wzięły w nim udziału.

⁸ <https://wiadomosci.wp.pl/putin-nie-byl-pewny-inwazji-zaskakujace-szczegoly-6846205253311200a> [dostęp:19.12.2022].

że cały przebieg operacji został podporządkowany kreowanej przez FSB wizji Ukrainy, jako państwa upadłego i pozbawionego zdolności do samodzielnego funkcjonowania. Dowodem prawdziwości tej tezy miało być spontaniczne poparcie dla wkraczających na Ukrainę wojsk rosyjskich. Z tego też względu rosyjscy politycy narzucili dowódcom wojskowym zasadnicze kierunki uderzeń na Ukrainę, w tym atak na Kijów, opanowanie Charkowa i Chersonia, a także ukraińskich portów Mariupola, Mikołajewa i Odessy. Rozproszenie wysiłku na trzy niezależne kierunki sprawiło, że każdym kierunkiem operacyjnym dowodził inny dowódca realizując według własnej koncepcji militarne zadanie w wykonaniu politycznego celu. Głównym kierunkiem operacyjnym w rosyjskiej kampanii był kierunek północny, a celem działań na tym kierunku było otoczenie Kijowa od zachodu. Poprzez przeprowadzenie desantów i rajdów bojowych oddziałów wydzielonych Rosjanie zamierzali odciąć stolicę Ukrainy od zachodniej części kraju oraz izolować miasto od pomocy z zewnątrz. Natomiast działania na kierunku wschodnim (natarcie Sumy – Kijów) miały na celu zamknięcie pierścienia wokół Kijowa.

Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że „wojskowa operacja specjalna” w wymiarze politycznym została przeprowadzona jako misja wojskowa przywracająca ukraińskim obywatelom poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji. Prawdopodobnie z tego powodu rosyjscy żołnierze zostali zaskoczeni militarnym oporem obrońców. Polityczne przesłanie rosyjskiej inwazji zakładało zajęcie, we współdziałaniu z prorosyjskimi bojówkami i oddziałami wojsk specjalnego przeznaczenia, kluczowych obiektów, a następnie ogłoszenie militarnego sukcesu Rosji. Niestety rosyjska generalicja i dowództwo rosyjskich sił zbrojnych, z obawy przed utratą stanowisk, nie było w stanie przedstawić politycznym przełożonym rzeczowych, opartych na kalkulacjach operacyjno-taktycznych wojskowych argumentów. W tej sytuacji polityczne kierownictwo nie poznało prawdopodobnych negatywnych skutków realizowanej na polityczne zapotrzebowanie koncepcji.

Argumentem potwierdzającym rosyjską koncepcję „pokojujowej operacji” zajęcia Ukrainy była ograniczona aktywność rosyjskiego lotnictwa. W klasycznym ujęciu scenariusza konwencjonalnej wojny zasadniczym warunkiem rozpoczęcia operacji lądowej jest wywalczenie i utrzymanie przewagi w powietrzu. W ten sposób przeprowadzono kampanie w Iraku, w Afganistanie i w Libii. Tymczasem rosyjska operacja wojskowa pozbawiona została nie tylko lotniczego wsparcia dla nacierających jednostek, ale także nie przeprowadzono izolacji pola walki. A przecież dokonując jedynie ogólnej analizy potencjału sił powietrznych obu stron można zauważyć, iż strona rosyjska dysponowała zdecydowaną przewagą i była w stanie jednym zmasowanym uderzeniem lotniczym uzyskać dominację w powietrzu. Drugim argumentem świadczącym o pomysłach błyskawicznego zajęcia Ukrainy jest założenie, iż w czasie planowych uderzeń lotniczo-rakietowych mogłoby dojść do zniszczenia wielu obiektów infrastruktury na Ukrainie. W związku z tym koncepcja błyskawicznego zajęcia terenów ukraińskich wykluczała zniszczenia obszarów, na których miała funkcjonować nowa rosyjska administracja. Być może z tego powodu pierwsze skuteczne ataki przeciwko ukraińskiej infrastrukturze i lotniskom rozpoczęły się dopiero w połowie marca, gdy stało się jasne, że pierwotny plan operacji (błyskawicznego zajęcia wschodniej Ukrainy) nie został zrealizowany.

3. Militarne uwarunkowania rosyjskiej agresji na Ukrainę

W ogólnych rozważaniach o charakterze militarnym można wskazać trzy zasadnicze czynniki warunkujące rosyjską agresję na Ukrainę. Po pierwsze, budowa strefy buforowej dla rosyjskich sił zbrojnych, drugi czynnik to przejście militarnej infrastruktury przemysłowej Ukrainy zlokalizowanej w Donbasie, natomiast trzeci czynnik, to redukcja zagrożenia militarnego w perspektywie wstąpienia Ukrainy do NATO.

Pierwszy z czynników warunkujący agresję to rosyjska koncepcja budowy strefy buforowej rozdzielającej obszar NATO od Federacji Rosyjskiej. Terenem tej strefy miała pozostać Ukraina jako obszar sił przesłaniania i strategicznej osłony rosyjskich sił zbrojnych w przypadku agresji państw NATO. Mając na uwadze swoje położenie i rozmieszczenie sił NATO Rosja dążyła do odzyskania głębi strategicznej, dlatego też dotychczasowy brak kontroli nad rozległymi obszarami Ukrainy był przez władze rosyjskie postrzegany jako potencjalne zagrożenie militarne. Wydaje się, mając na uwadze poziom rosyjskiego zaangażowania wojskowego, że obecnie celem militarnym Rosji jest zajęcia obszaru Ukrainy do linii Dniepru i ustanowienie nowych władz politycznych oraz wykorzystanie infrastruktury gospodarczej zajętego obszaru. Z militarnego punktu widzenia dla Federacji Rosyjskiej najważniejszy pod względem strategicznym nie jest wbrew opiniom wielu ekspertów Donbas, ale rejon Charkowa. Bowiem do czasu kiedy Rosja nie uzyska militarnej kontroli nad obszarem w obwodzie Suma, Charków, Połtawa, trudno będzie zapewnić stabilizację sytuacji na wschodzie Ukrainy. Wskazany rejon stanowi strategiczną osłonę Donbasu od potencjalnego ukraińskiego uderzenia z północy.

Rosja, prowadząc działania zbrojne, czyni starania o ponowne wytyczenie granicy wpływów politycznych z uwzględnieniem Ukrainy. Zakres i głębokość tych wpływów będą zależały z jednej strony od możliwości długoterminowego wspierania finansowego i gospodarczego Kijowa przez NATO oraz Unię Europejską. W tym miejscu należy wskazać, że o ile problem aneksji Krymu został zaniechany przez społeczność międzynarodową to nie ma zgody na usankcjonowanie autonomii nieuznawanych na forum międzynarodowym republik w Ługańsku i Doniecku. Nie ma także zgody na formalne, w opinii Rosji, przyłączenie obu republik do Federacji Rosyjskiej⁹.

Wydaje się, iż w obecnej sytuacji polityczno-militarnej planem minimum dla Rosji jest kontrola obecnych obwodów Ukrainy: sumskiego, charkowskiego, ługańskiego i donieckiego. Wskazane tereny ze względów strategicznych można uznać za podstawowy bufor Rosji na kierunku zachodnim. Tak więc nie jest wykluczone, iż Rosja będzie kontynuowała swoje działania militarne na Ukrainie. Rozciągnięcie frontu na Ukrainie na długości kilkuset kilometrów może spowodować brak możliwości kontroli tak dużego terenu przez ukraińską armię, tym bardziej, iż potencjał bojowy armii jest bardzo ograniczony. Natomiast realnie postrzegając istniejącą sytuację, można założyć, iż akceptowalną dla Moskwy linią odzyskania wpływów na Ukrainie, będzie zapewne linia rzeki Dniepr.

Szerokość rzeki sprawia, że stanowi ona naturalną przeszkodę do pokonania¹⁰. Trudność przekroczenia Dniepru jest tym większa, że zniszczenie mostów powoduje konieczność

⁹ Zob. szerzej: M. Marek, *Operacja Ukraina. Kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu w okresie 2013-2019*. Difin, Warszawa 2020.

¹⁰ Dniepr dzieli obszar Kijowa na dwie (niemal) równe części. W Kijowie szerokość koryta rzeki dochodzi do 1,5 km, głębokość dochodzi do 9-12 m, brzegi Dniepru w Kijowie połączone są 7 mostami. Podczas drugiej

poszukiwania alternatywnych sposobów przekroczenia rzeki. Sprawa jest o wiele bardziej złożona, kiedy pokonywanie rzeki musi się odbywać pod ogniem przeciwnika. Z tego względu Dniepr może dla Federacji Rosyjskiej stanowić naturalną granicę pomiędzy NATO a Rosją. Interesującym jest fakt, że od połowy XVII wieku do II rozbioru (1793) na długim odcinku Dniepru biegła granica między Rzeczpospolitą a Cesarstwem Rosyjskim.

Rejon obwodów odeskiego, mikołajewskiego i chersońskiego z uwagi na dostęp do morza oraz infrastrukturę gospodarczą w tej części Ukrainy, stanowi istotny obszar egzystencjalny. W 2019 r. obszar upraw obejmował 28 mln ha, co stanowi 46,7% powierzchni kraju. Największą popularnością cieszyły się zboża, które zajmowały 54,7% areału. Na rośliny przemysłowe przypadało 32,6% uprawianych obszarów, na warzywa i ziemniaki – 6,5%, a na pasze i karmy – 6,2%¹¹. Ponadto przedstawione, akceptowalne dla Moskwy obszary „buforowe” pokrywają się zasadniczo z geografiami wyborczą, gdzie od początku ukraińskiej państwowości przebiega linia podziałów językowych, religijnych oraz tożsamościowych. Na koncepcję budowy strefy buforowej duży wpływ miała teoria geopolityczna Aleksandra Dugina, który głosił potrzebę prowadzenia przez Rosję polityki izolacjonistycznej wobec Zachodu i utworzenia sojuszu państw poradzieckich, co miałoby zapewnić jej bezpieczeństwo i silną pozycję w Eurazji. Dugin podkreślał tożsamość cywilizacyjną Rosji, był przeciwnikiem dążenia do utożsamiania się z Zachodem i przejścia jego wzorców, jak miało to miejsce za czasów cara Piotra I¹².

Jako drugi zasadniczy powód militarnej interwencji można wskazać zamiar przejścia ukraińskiej militarnej infrastruktury przemysłowej. Ewentualne zajęcie przez Rosję obszaru do Dniepru generuje poważne skutki polityczno-militarne. Należy uwzględnić fakt, że na obszarze objętym działaniami militarnymi znajduje się zasadnicza część ukraińskiego przemysłu zbrojeniowego. W sytuacji zajęcia wschodniej części Ukrainy przez Rosję istnieje realna groźba utraty wielu kluczowych przedsiębiorstw zbrojeniowych, jak na przykład Fabryka Maszyn Transportowych im. W. Małyszewa w Charkowie (produkcja czołgów) czy Ługańskie Lotnicze Zakłady Remontowe - duży ośrodek przemysłu ciężkiego, znany między innymi z największej w Europie fabryki lokomotyw spalinowych oraz dużej fabryki amunicji. Ponadto na omawianym obszarze znajduje się zakład Zoria-Maszprojekt¹³ w Nikołajewie oraz Fotopribor - Czerkasy gdzie produkuje się celowniki i przyrządy do kierowania ogniem, a także systemy zarządzania środkami rażenia. Trzeba podkreślić fakt, że Dniepropietrowsk, w czasach sowieckich miał status miasta zamkniętego ze względu na jedną z najważniejszych

wojny światowej, w efekcie bitwy na łuku kurskim Niemcy planowali powstrzymać radziecką ofensywę na właśnie na linii rzeki Dniepr. Rosjanie podjęli liczne próby forsowania Dniepru. Jednak odbyło się to z udziałem ogromnych strat, które w październiku 1943 roku sięgały od 25%-50% wszystkich dywizji.

¹¹ S. Matuszak, Spichlerz świata. Rozwój rolnictwa na Ukrainie. Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, Warszawa 2021.

¹² M. Delong, „Ruski mir” jako narzędzie rosyjskiej ekspansji geopolitycznej na terytorium Ukrainy, „Przegląd Geopolityczny” 2020, nr 33, s. 53.

¹³ Zakłady Zoria-Maszprojekt w Nikołajewie dostarczają do ChRL turbinowe zespoły napędowe dla sprzętu morskiego i współpracują z Chińczykami w dziedzinie przekazywania technologii. Ważniejsze znaczenie dla ChRL ma współpraca z producentem silników lotniczych — zakładami „Motor-Sicz” w Zaporozżu, które dostarczają silniki dla samolotów ćwiczebno-bojowych i niektórych rodzajów broni raketowej produkcji chińskiej.

fabryk rakiet w ZSRR. Nie bez znaczenia w ocenie potencjału obronnego Ukrainy jest stocznia Morie¹⁴ w Teodozji, która produkuje między innymi poduszkowce (projekt 958 Bizon).

A zatem zajęcie wschodniej części Ukrainy, to przejęcie zasadniczego potencjału produkcji wojskowej.

Na obszarze Donbasu rozmieszczone są wielkie złoża rud żelaza, węgla – szacowane na 100 mld ton. Na terytoriach zajętych przez Rosję znalazła się zdecydowana większość z blisko 150 ukraińskich kopalń. Ponadto na obszarze Donbasu jest ok. 135 mln ton ropy, 1,1 bln m³ gazu i duże zasoby metali ziem rzadkich. Szczególnie w rejonie Azowa i Mariupola znajdują się bardzo bogate udokumentowane złoża pierwiastków ziem rzadkich, które nie są co prawda eksploatowane, ale ich występowanie jest potwierdzone. Pierwiastki ziem rzadkich wykorzystywane są w różnych dziedzinach współczesnego życia i technologii. Obecnie w szczególności wykorzystuje się je do nowych technologii w przemyśle militarno-obronnym. Dla przykładu nowe samoloty piątej generacji zbudowane są z około czterystu kilogramów pierwiastków ziem rzadkich. Pierwiastki te wykorzystywane są również w odnawialnych źródłach energii. Należy wskazać na fakt, że przed 2014 r., czyli zajęciem części Donbasu i Krymu, w regionie stanowiącym 5% terytorium Ukrainy, mieszkała dziesiąta część jej ludności, która wytwarzała 20% PKB.

Trzeci militarny powód rosyjskiej interwencji to redukcja zagrożenia militarnego, jakie w ocenie władz na Kremlu generowała Ukraina. Po pierwsze - zgodnie z rosyjską wizją, Ukraina zamierzała zgromadzonymi siłami zbrojnie odzyskać utracone obszary Ługańska i Doniecka. Stąd konieczność wykonania przez Rosję prewencyjnego uderzenia wyprzedzającego ukraińskie natarcie. Ponadto rosyjska propaganda wskazywała na możliwość przygotowania przez Ukrainę tzw. brudnej bomby oraz prowadzenie prac z bronią biologiczną przy współpracy z krajami zachodnimi. W jednym z wywiadów, nie przedstawiając dowodów na potwierdzenie swych słów, minister obrony Rosji S. Szojgu oświadczył, że Ukraina może przygotowywać prowokację z użyciem brudnej bomby. Brudna bomba składa się z konwencjonalnego ładunku wybuchowego oraz materiału radio-aktywnego, celem jej użycia jest doprowadzenie do promieniotwórczego skażenia terenu¹⁵. W celu uprawdopodobnienia ukraińskiego zagrożenia, na Twitterze rosyjskie MSZ opublikowało na swoim profilu tweeta z informacją, którą miało otrzymać ministerstwo obrony Rosji, że „dwie ukraińskie organizacje dostały polecenie wykonania tzw. brudnej bomby” i że prace nad nią są na ukończeniu. Po drugie - zajęcie Krymu przez Rosję było istotne dla realizacji założeń koncepcji strategicznej obrony ze względu na znaczenie stacjonującej w Sewastopolu bazy floty czarnomorskiej, pozwalającej Federacji Rosyjskiej odgrywać kluczową rolę w basenie Morza Czarnego. Po trzecie – kolejny rosyjski argument w aspekcie redukcji ukraińskiego zagrożenia militarnego to fakt, że siły zbrojne Ukrainy podjęły szereg inicjatyw poszerzających współpracę z NATO. Funkcjonujące w tym kraju biura NATO – Biuro Łącznikowe NATO promujące udział Ukrainy w programie Partnerstwa dla Pokoju oraz wspierające wysiłki w reformowaniu sektora obrony i bezpieczeństwa, a także Ośrodek Informacji i Dokumentacji NATO –

¹⁴ Fabryka „Morie” w Teodozji nie tylko buduje dla Chińczyków wojenne poduszkowce desantowe będące kopią rosyjskich „Zubrów”, lecz również przekazuje odpowiednią dokumentację techniczną. Istnieją także inne kierunki współpracy między Chinami a Ukrainą, które rozwijały się w okresie postradzieckim. Czytaj dalej: http://polish.ruvr.ru/2013_01_23/Tajemnicza-wizyta-ministra-obrony-ChRL-na-Ukrainie/

¹⁵ <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art37287401-brudna-bomba-w-wojnie-na-ukrainie-zelenski-odpowiada-na-slowa-szojgu> [dostęp:23.01.2023]

mocno rozbudowały współpracę NATO-Ukraina poprzez nawiązywanie relacji z dużą liczbą podmiotów zaangażowanych w konkretne sprawy oraz poprzez koordynowanie ich wysiłków. Początek relacji Ukrainy i NATO sięga 1991 roku. Wówczas Ukraina – jako jedno z pierwszych państw po rozpadzie bloku wschodniego – dołączyła do Rady Współpracy Paktu Północnoatlantyckiego (NACC). Cykliczną współpracę wojskową rozpoczęto od ćwiczeń „Kozacki step”, które miały miejsce w 1996 roku. Ukraina w 1997 roku na szczycie w Madrycie podpisała z NATO dokument o szczególnym partnerstwie, co było owocem starań Ukrainy na rzecz budowania relacji z Sojuszem oraz jej udziału w takich programach jak „Partnerstwo dla Pokoju (PdP)”. W grudniu 2001 roku Ukraina zaproponowała rozpisane na kroki przystąpienie do „Planu Działań na rzecz Członkostwa (MAP)”, jako przeciwwagę dla rosnących nacisków ze strony Rosji. Członkowie NATO byli wówczas bardzo sceptyczni wobec szczerości prezydenta Ukrainy Kuczmy. Dlatego skonstruowali kompromis, opracowano „Plan Działań”, przyjęty podczas szczytu w Pradze w listopadzie 2002 roku, który pozwoliłby na intensywne konsultacje, współpracę i ocenę w wielu dziedzinach polityki, gospodarki i bezpieczeństwa narodowego, niezbędne do sprostania standardom członkostwa w NATO – w skrócie MAP bez „M” (jak membership – członkostwo).

Ukraińcy służyli także w kierowanych przez NATO operacjach pokojowych, działając ramię w ramię z kolegami z NATO, najpierw współdziałali w Bośni i Hercegowinie w 1996 roku, potem w Kosowie w 1999 roku i w Afganistanie w 2007 roku. Należy także wskazać, że ukraińscy żołnierze pełnili służbę w prowincji Wasit w polskiej strefie w Iraku, w ramach Wielonarodowej Dywizji. Na zastępcę polskiego dowódcy dywizji gen. Andrzeja Tyszkiewicza wyznaczono generała Anatolija Soborę. Główne zadanie Ukraińców polegało na zapewnieniu bezpieczeństwa w prowincji Wasit. Odpowiadali za bezpieczeństwo na dwóch odcinkach dróg, łączących południe kraju z Bagdadem, patrolowali 120-kilometrowy odcinek granicy z Iranem i ochraniali rurociągi. Ponadto konwojowali transporty z pomocą humanitarną i zajmowali się ochroną obiektów specjalnych, w tym magazynów z bronią.

Wszystkie te fakty niepokoiły stronę rosyjską, która w rozwijającej się ukraińskiej współpracy z NATO widziała narastające zagrożenie¹⁶.

4. Militarne niepowodzenia Rosji w „wojskowej operacji specjalnej” w Ukrainie

Na podstawie zgromadzonych informacji można postawić tezę, że pierwszym i najważniejszym powodem militarnych niepowodzeń rosyjskiej armii podczas agresji na Ukrainę było źle zorganizowane i prowadzone rozpoznanie. Zasadnicze błędy w zakresie rozpoznania zostały popełnione już na szczeblu strategicznym podczas planowania operacji. Zabrakło właściwej oceny stanu moralnego ukraińskiej armii, rozpoznania jej zdolności bojowych i poziomu przygotowania ukraińskich sił zbrojnych do odparcia agresji. Można nawet postawić tezę, że wielkość użytych sił w stosunku do obszaru prowadzonej operacji dowodzi, że Rosjanie byli przekonani o szybkim rozbiciu sił obrońcy i upadku państwa ukraińskiego. W związku z niewłaściwą oceną sytuacji militarnej Rosjanie zaniechali rozpoznania strategicznego wychodząc z założenia, iż w okresie poprzedzającym agresję niewiele się zmieniło w ogólnym położeniu armii ukraińskiej. Brak rozpoznania nastrojów i preferencji narodowościowych sprawił, że przyjęto błędne założenie, iż jeśli na obszarze operacji

¹⁶ Zob. szerzej: M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej. Konsekwencje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, Difin, Warszawa 2021.

większość mieszkańców mówi po rosyjsku, to znaczy, że sprzyjają Rosji. Argumentem za prezentowaną tezą jest postawa obrońców Charkowa czy zdecydowana, uporczywa obrona Mariupola, gdzie rosyjskojęzyczni mieszkańcy opowiedzieli się po stronie Ukrainy i podjęli skuteczną walkę z agresorem¹⁷.

Na poziomie operacyjnym rozpoznanie rosyjskie nie zabezpieczyło wymaganych informacji koniecznych do przemieszczania wojsk, nie zlokalizowało położenia sił ukraińskich oraz nie wskazało celów i obiektów warunkujących swobodę działania. Natomiast na szczeblu taktycznym nie prowadzono bezpośredniego rozpoznania bojowego, co między innymi sprawiło, że rosyjskie oddziały wpadały w ukraińskie zasadzki ogniowe, prowadziły natarcie z marszu na zorganizowaną ukraińską obronę, gubiły drogę i w konsekwencji nie realizowały postawionych zadań taktycznych.

Konflikt na Ukrainie potwierdził tezę, że kluczowym warunkiem każdej wojny jest rozpoznanie sił przeciwnika. Tymczasem pomimo posiadanego potencjału armia rosyjska nie była w stanie zorganizować właściwego systemu rozpoznania¹⁸. Z tego względu nie ustalono zakresu ukraińskich działań podejmowanych w celu rozproszenia sił, ukrycia zasobów, ochrony i zabezpieczenia sprzętu, uzbrojenia, amunicji, paliw i zapasów, a także systemu stanowisk dowodzenia ukraińskiej armii. Wobec braku właściwego rozpoznania strategicznego Rosji nie udało się zniszczyć ukraińskiego lotnictwa i obrony powietrznej, pomimo że zaatakowała trzy czwarte znanych i stałych obiektów wojskowych o kluczowym znaczeniu. Brak właściwego rozpoznania sprawił także, iż Rosjanie nie ustalili rozmieszczenia ukraińskich lotnisk zapasowych, jak również pasów startowych (np. lotniskowych odcinków drogowych), nie zlokalizowali rozproszonych składów i magazynów, nie obserwowali rejonów koncentracji ukraińskich wojsk. Dlatego też koordynacja i dublowanie różnych systemów rozpoznania, stworzenie warstwowego, rozproszonego przestrzennie, ale odpowiednio zorganizowanego systemu obserwacji i namierzania, a także systemu przekazywania danych, jest we współczesnym konflikcie koniecznością.

Rosjanom w toku operacji udało się rozpoznawać i namierzać obiekty stacjonarne, związane z obronnością Ukrainy, lecz w przypadku rozproszenia sił ukraińskich oraz ich przemieszczania szczególnie na szczeblu taktycznym, rosyjskie uderzenia charakteryzowały się niską efektywnością. Stanowi to podstawę do wskazania, że rosyjski system rozpoznania obrazowego oraz elektronicznego nie spełniły swojego zadania, jeśli chodzi o ocenę efektywności uderzeń. Powodem tego stanu rzeczy może być chociażby niewystarczająca ilość danych rozpoznawczych wynikająca z małej liczby satelitów rozpoznawczych.

Na podstawie zgromadzonych wyników obserwacji można postawić tezę, że Rosjanom nie udało się odpowiednio rozpoznać i monitorować przegrupowania wojsk ukraińskich, dokonywanych za pomocą transportu kolejowego. Generalnie, Rosjanie pozostają bardzo podatni na różne formy celowego wprowadzania w błąd. Ponadto na podstawie oceny wywiadu państw zachodnich można wnioskować, iż system potwierdzania strat przeciwnika oparty na informacjach pilotów, nasłuchu strony ukraińskiej i satelitarnym obrazowaniu miał problemy z oceną zniszczeń ukraińskich statków powietrznych. Tym samym, Rosjanie na podstawie rozpoznania obrazowego widzieli zniszczenia w hangarach w ukraińskich bazach, ale nie mo-

¹⁷ M. Wrzosek, Rosyjsko-ukraińska wojna informacyjna 2022 „Przegląd Sił Zbrojnych” 2022, nr 4.

¹⁸ Zob. szerzej: M. Wrzosek, Uwarunkowania funkcjonowania systemu rozpoznania wojskowego w wojnie hybrydowej „Kwartalnik Bellona” 2017, nr 4.

gli prawidłowo ocenić czy były w nich samoloty. Te zaś w większości przebazowano na lotniska tymczasowe¹⁹.

Drugi istotny powód rosyjskiej porażki to fakt, że do operacji wykorzystano jednostki strukturalnie występujące we Wschodnim Okręgu Wojskowym. W szeregach rosyjskiej armii byli powołani do służby głównie mieszkańcy ubogich regionów Federacji Rosyjskiej, jak na przykład Buriacja, Jakucja, Kraj Zabałkański, dla których służba w wojsku pozostaje szansą na awans społeczny oraz poprawę sytuacji materialnej ich rodzin. Niestety obok niskiego poziomu wykształcenia i wątpliwego zaangażowania w służbę żołnierze zostali skierowani do operacji na Ukrainie w pierwszym rzucie operacyjnym. W związku z tym, zarówno ich podejście do służby, jak i sposobu prowadzenia wojny sprawiło, że w przestrzeni informacyjnej (szczególnie w sieci portali społecznościowych) pojawiły się informacje o rozbojach, gwałtach, zaborze ukraińskiego mienia, a także szabrowaniu obiektów kulturalnych, w tym muzeów i ośrodków szkolenia. Właśnie powody z dyscypliną oraz brak zaangażowania w walce był przyczyną szeregu niepowodzeń operacyjnych i taktycznych. Oczywiście faktem jest, że Rosjanie najpierw wdarli się na trzech kierunkach w głąb terytorium Ukrainy, później wskutek zdecydowanego oporu zostali zatrzymani, a następnie wycofali się z rejonu stolicy, kierując wyprowadzone z walki jednostki do ofensywy w Donbasie. Armia ukraińska była od dawna gotowa do odparcia rosyjskiego uderzenia na tym kierunku. W wyniku utraty przez Rosję inicjatywy, latem ukraińska armia przeszła do działań zaczepnych i rozpoczęła operację odzyskiwania obszaru.

Trzeci powód rosyjskiej porażki to niskie morale rosyjskiej armii, na które negatywnie oddziałuje poziom strat osobowych oraz bardzo słaba jakość zabezpieczenia medycznego. Wobec sprzecznych informacji trudno jest ustalić rzeczywisty wskaźnik ponoszonych przez obie strony konfliktu strat bojowych. Należy przy tym pamiętać, że główny wysiłek walk prowadzonych w Donbasie ponoszą żołnierze zmobilizowani w ramach obrony separatystycznych republik Donieckiej i Ługańskiej, którzy są zorganizowani w korpusy milicji ludowych. Zgodnie z oceną wywiadu brytyjskiego stanowią oni jedną trzecią całości walczących wojsk. Ze względu na sposób prowadzenia działań wojennych przez rosyjskie dowództwo, w tym dokonywanie falowych ataków na umocnienia, straty wśród walczących były prawdopodobnie bardzo znaczące. Rosjanie bardzo często atakowali w sposób linearny i bez elastyczności, pozwalającej na korygowanie kierunków poszczególnych uderzeń.

W ciągu trwającej na Ukrainie wojny rosyjska armia straciła wielu żołnierzy oraz dużo jednostek sprzętu bojowego i specjalistycznego (tabela 1).

Ukraińcy w oficjalnych publikacjach podają, że zniszczyli ponad 3 tysiące czołgów. Prawdopodobnie z tego powodu Rosjanie wyciągnęli z magazynów czołgi typu T-62. Mając na uwadze doświadczenia w wykorzystaniu tych czołgów, jako wzmocnienie stałych punktów obronnych w Afganistanie, a później w Gruzji i na północnym Kaukazie. W podobnej roli wykorzystywane są w Ukrainie, gdzie Rosjanie rozmieszczają T-62, jako wsparcie ogniowe na ufortyfikowanych posterunkach wzdłuż linii obrony. Dzieje się to wszędzie tam, gdzie Rosjanie

¹⁹ J. Raubo, Wnioski z rosyjskiej agresji na Ukrainę. Po drugie: morale i rezerwy <https://defence24.pl/geopolityka/wnioski-z-rosyjskiej-agresji-na-ukraine-po-drugie-morale-i-rezerwy-komentarz> [dostęp: 16.11.2022].

przechodzą do obrony. Jednak zasadniczym środkiem walki pozostaje nadal czołg T-72B w różnych odmianach. Tylko nieliczne jednostki są wyposażone w czołgi T-80 i T-90²⁰.

Tabela 1. Straty rosyjskie poniesione w operacji specjalnej

Wyszczególnienie	250 dzień wojny 31.10.2022 r.	306 dzień wojny 21.12.2022 r.	366 dzień wojny 24 lutego 2023 r.
Żołnierze	71,8 tys.	102,60 tys.	127 tys.
Czołgi	2686	3016	3201
Pojazdy opancerzone	5485	6017	6378
Zestawy artyleryjskie	1728	1996	2197
Wyrzutnie rakiet	383	418	454
Zestawy przeciwlotnicze	197	212	221
Samoloty	275	283	293
Śmigłowce	253	267	284
Bezzałogowe zestawy powietrzne	1413	1707	1951
Pociski manewrujące	352	416	796
Pojazdy (w tym cysterny i ciężarówki)	4128	4647	5048
Sprzęt specjalny	154	178	226

(Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art37333491-wojna-na-ukrainie-rekordowo-wysokie-straty-rosjan-w-ostatnich-dniach> [dostęp: 31.10.2022 r.] oraz danych prezentowanych przez portal Ukraińskiego Sztabu Generalnego, a także portal liga.net [dostęp: 24.02.2023 r.]

Kwestią otwartą pozostają dalsze perspektywy wykorzystania na Ukrainie rozkonserwowanego uzbrojenia z rosyjskich magazynów, którym obecnie uzupełniane są straty w wyposażeniu części jednostek rosyjskich oraz milicji ludowych republik Ługańskiej i Donieckiej. Wydaje się w obecnej sytuacji, że oszczędzanie przez agresora najnowszego uzbrojenia, dostrzegalne szczególnie w wojskach lądowych, stanowi specyficzną formę eliminacji z wyposażenia armii rosyjskiej posowieckiego uzbrojenia.

Należy zauważyć także, iż większość rosyjskich samolotów bojowych to konstrukcje, które powstały po 1991 roku. W zasadzie można postawić tezę, że podstawą ich konstrukcji jest samolot Su-27 wprowadzony do służby w latach osiemdziesiątych. Natomiast nowymi konstrukcjami są samoloty Su-57, zaliczane do V generacji. Samolot Su-57 to jednoosobowy, wielozadaniowy myśliwiec o obniżonej wykrywalności przez radary przeciwnika, a więc wykonany w technologii stealth. Samolot jest przystosowany zarówno do zadań osiągnięcia dominacji w powietrzu, jak i wykonania precyzyjnego uderzenia na cele rozmieszczone na lądzie oraz na wodzie. Przewiduje się, że w przyszłości zapewne zastąpi w rosyjskiej armii takie samoloty, jak MiG-29 czy Su-27. Pierwsze jednostki tego typu weszły do służby w 2020 r. Zakładano, że do rosyjskich sił zbrojnych trafi ponad 70 tych maszyn. Ocenia się, że obecnie w rosyjskich bazach znajduje się prawdopodobnie 35 samolotów. Jak do tej pory są to maszyny, które Rosjanie w konflikcie na Ukrainie wykorzystują bardzo ostrożnie. Do tej pory odnotowano dwa przypadki operacji powietrznych z udziałem Su-57. W kwietniu 2022 roku samoloty zaatakowały cele położone w obwodzie kirowohradzkim i w Odessie.

²⁰ A. Wilk, Rysy na potędzie, „Polska Zbrojna” nr 10, 2022

Rosjanie wykorzystali także w walkach na Ukrainie pocisk hipersoniczny Kindżał, przenoszony przez zmodernizowany MiG-31. Obiektem uderzenia były między innymi instalacje wojskowe na poligonie w Jaworowie (atak miał miejsce w marcu 2022 roku).

Jednak niemal wszystkie przypadki wykorzystania nowoczesnego sprzętu bojowego na Ukrainie są sporadyczne i odosobnione. Na tej podstawie były szef fińskiego wywiadu Sztabu Generalnego generał Pekka Toveri ocenił, że Władimir Putin zbyt późno zwiększył wydatki na uzbrojenie rosyjskiej armii. W przekonaniu generała straty w sprzęcie, które ponieśli Rosjanie podczas inwazji na Ukrainę, są już nie do nadrobienia. Ich odbudowa zajmie wiele lat, a rosyjscy żołnierze prawdopodobnie zetkną się na przełomie roku 2022/23 z problemem braku broni i amunicji. Ponadto zwrócił uwagę, że pod względem nowoczesnych technologii rosyjski przemysł zbrojeniowy pozostaje w tyle za państwami zachodu²¹. Obecnie nawet w Rosji nie da się ukryć faktu, że Zachód uzyskał militarną przewagę technologiczną. Z tego względu Rosja, jeszcze zanim została w 2014 roku objęta sankcjami stopniowo odcinającymi jej dostęp do zachodnich technologii militarnych, montowała w swym uzbrojeniu łatwo dostępne komponenty z rynku cywilnego. Obok kwestii dostępu do nich poza międzynarodową kontrolą ważne były ich niższa cena i masowa dostępność. Oczywiście elementy komercyjne nie mają zwykle takiej jakości i parametrów jak te produkowane dla sił zbrojnych, ale w ocenie rosyjskich specjalistów od uzbrojenia spełniają swą podstawową rolę. Natomiast Rosjanie od dawna inwestowali w technologie raketowe. Priorytetem było lotnictwo strategiczne i atomowa flota podwodna. Z tego powodu wojska lądowe nie miały koniecznego wsparcia finansowego i technicznego, co obecnie, w trakcie konfliktu można obserwować po ich wyposażeniu.

Wbrew niektórym ocenom zachodnich ekspertów wojna nie doprowadziła do wyczerpania się rosyjskich zapasów broni i amunicji precyzyjnej. Należy przypuszczać, że pozostają one na wystarczającym do wykonania uderzenia poziomie w przypadku pełnoskalowej agresji NATO. Dowodem na powyższą tezę jest fakt, że rosyjskie lotnictwo strategiczne wykorzystuje zapasy posowieckich rakiet, choć jednocześnie uderzenia przeprowadzane są nieprzerwanie z wykorzystaniem najnowszych systemów Iskander i Kalibr, a także Oniks. Na podstawie informacji ukraińskiego wywiadu można wnioskować, że w zamówieniach armii rosyjskiej uwzględniona została dostawa nowych rakiet Iskander. Jednak nie jest wiadomo czy nowe zamówienia są wynikiem wyczerpania zapasów magazynowych. Rosjanie do ataku na obiekty cywilnej infrastruktury nadal wykorzystują opracowane pod koniec poprzedniej dekady rakiety o dużo mniejszej precyzji i zasięgu typu Toczka.

Czwarty powód rosyjskiej porażki to nieudana mobilizacja. Na skutek niepomyślnego rozwoju sytuacji prezydent Władimir Putin 25 sierpnia 2022 roku podpisał dekret o zwiększeniu w 2023 roku liczby żołnierzy, a następnie 21 września tegoż roku kolejny, o częściowej mobilizacji. Minister obrony Siergiej Szojgu oficjalnie poinformował, że powołania do służby otrzyma 300 tys. rezerwistów mających za sobą przeszkolenie wojskowe. W ocenie rosyjskich wojskowych taka liczba nowych żołnierzy we względnie krótkim czasie może zostać przygotowana do walki i odpowiednio wyposażona. Niestety bardzo dużym problemem było odpowiednie przygotowanie poborowych do realizacji zadań bojowych. Szybko okazało się, że rosyjskie magazyny wojskowe stały się ofiarą wszechobecnej w Rosji korupcji oraz

²¹ Zob. <https://www.wprost.pl/swiat/10822234/ukraincy-stracili-najdrozszy-rosyjski-samolot-bojowy-pokazujadzecia.html> [dostęp: 12.11.2022]

powszechnego złodziejstwa. Dla nowo wcielanych żołnierzy brakowało wyposażenia, a to które otrzymywali budziło liczne wątpliwości zarówno w odniesieniu do jakości, jak i sprawności technicznej. Potencjalne problemy dyscyplinarne z powoływanymi do służby rezerwistami postanowiono rozwiązać przez zwiększenie kar za uchylanie się od służby wojskowej i dezercję. Tego rodzaju rozwiązania wprowadzono przed ogłoszeniem mobilizacji w obawie o niski poziom stawiennictwa do armii. Zaostrzenie przepisów karnych sprawiło, że wielu poborowych wyjechało poza granice Rosji, a wielu symulowało choroby i niezdolność do służby wojskowej. Należy zauważyć, iż na podstawie nowego dekretu rosyjskie władze mogą praktycznie dowolnie zwiększać liczbę powołań do armii, w zależności od potrzeb operacyjnych. Co w praktyce oznacza, że Rosjanie przygotowują się do długotrwałej wojny i prawdopodobnie zwiększenia militarnego zaangażowania na Ukrainie.

Oczywiście należy zakładać, że udana mobilizacja może przyczynić się do znaczącej zmiany sytuacji na froncie na korzyść Rosji, która będzie mogła wprowadzić do walki nowe jednostki. Należy zauważyć, iż pomimo poniesionych strat Rosja w dalszym ciągu dysponuje zapasami ciężkiego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, pozwalającymi na formowanie nowych oddziałów i uzupełnianie ponoszonych strat. Natomiast, jeśli przyjąć za prawdziwe dane o stratach rosyjskich przekazywane przez ukraiński sztab generalny, to i tak z wojskowego punktu widzenia są to wartości od kilku do kilkunastu procent zasobów ciężkiego uzbrojenia. Z tego względu ocenia się, że pierwsze jednostki mające w swoim składzie zmobilizowanych żołnierzy mogą trafić na Ukrainę w pierwszych miesiącach 2023 roku.

Piąta przyczyna rosyjskiej porażki to zmiana strukturalna w organizacji wojsk lądowych. Dla pełnego poznania istoty problemu należy wspomnieć o koncepcji przejścia z dywizji na struktury brygadowe i utworzenie dowództw operacyjnych. Otóż w opinii wielu ekspertów nie tylko wojskowych była to koncepcja struktury czasu pokoju²². Natomiast w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub wojny planowano przywrócenie struktury dywizyjnej oraz dowództw korpusów i armii na poziomie operacyjnym. Zatem jeśli założymy, iż wskazana koncepcja jest urzeczywistnieniem planów mobilizacyjnych działań rosyjskiej armii to wówczas można postawić tezę, że Rosja zaczęła przygotowywać się do wojny z Ukrainą już od 2013 roku. A zatem od czasu, gdy ogłoszono odtworzenie 2 Gwardyjskiej Tamańskiej Dywizji Zmechanizowanej i 4 Gwardyjskiej Kantemirowskiej Dywizji Pancерnej. Jednostek, które po mobilizacyjnym rozwinięciu uczestniczyły w agresji na Ukrainie. Należy podkreślić fakt, że już w 2014 r. Siły Zbrojne FR rozpoczęły odtwarzanie 1. Gwardyjskiej Armii Pancерnej na bazie 2. Tamańskiej Dywizji Zmechanizowanej i 4. Kantemirowskiej Dywizji Pancерnej. Natomiast w maju 2015 r. rosyjskie dowództwo podjęło decyzję o utworzeniu dwóch nowych dywizji zmotoryzowanych (3. w Boguczarze/Wałujkach i 144. w Jelni, częściowo na podstawie istniejących jednostek) w ZOW. Natomiast kilka tygodni później dokonano przemieszczenia dwóch brygad zmechanizowanych (23. i 28.) z Centralnego OW, jednostki te weszły w skład 20. Gwardyjskiej Armii Ogólnowojskowej. Nową dywizję zmechanizowaną utworzono również w Południowym Okręgu Wojskowym (150. Dywizja Zmechanizowana w Nowoczerkasku). Zgodnie z planem operacyjnym została przewidziana do wykorzystania na zachodnim kierunku operacyjnym. Każda z trzech nowych dywizji docelowo miała liczyć ok. 10 tys. żołnierzy i składać się z pułków (podobną strukturę mają też ist-

²² Zob. M. Gawęda, Z brygad w dywizje. Rosja wraca do dużych formacji, <https://defence24.pl/z-brygad-w-dywizje-rosja-wraca-do-duzych-formacji-analiza> [dostęp:23.11.2022].

niejące już w ramach 1. Armii Pancерnej związki taktyczne). Na ich wyposażeniu znajdują się przede wszystkim czołgi T-72B3 i T-80 oraz bojowe wozy piechoty BMP-3. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez rosyjskiego ministra obrony dla nowych jednostek został także przygotowany odpowiedni system infrastruktury wojskowej, w tym koszary i zaplecze socjalne²³.

Szósta przyczyna militarnej porażki to zawodny rosyjski system dowodzenia. W opinii jednego z rosyjskich dowódców w większości oddziałów Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej żołnierze i oficerowie nie rozumieją o co chodzi w trwającym konflikcie, w jakim celu prowadzone są działania bojowe. Z tego powodu już w pierwszych dniach rosyjskiej agresji w wielu miejscach doszło do przejścia taktycznej inicjatywy przez Ukraińców. W początkowej fazie specjalnej operacji wojskowej rosyjscy dowódcy nie byli w stanie dokonać transformacji sposobu działania (nastawionego na pokaz siły jak w czasie operacji na Krymie) do otwartej walki z ukraińskimi obrońcami. Chaos w rosyjskim dowodzeniu potęgował także narastający opór przeciwko atakującym siłom i ograniczona świadomość sytuacyjna spowodowana brakiem nowoczesnych środków dowodzenia, w tym łączności, automatyzacji procedur sztabowych i rozpoznania. Rosyjskie formacje nie miały kontaktu taktycznego, a zatem nie widziały swoich jednostek w przestrzeni operacyjnej i z tego powodu borykały się z niewłaściwymi ocenami operacyjno-taktycznym w zakresie realizowanych zadań własnych i zamiarów działania strony ukraińskiej. Brak koordynacji wojsk wprowadzał duże utrudnienia w procesie podejmowania decyzji na różnych szczeblach dowodzenia strony rosyjskiej. To z kolei przekładało się na niskiej jakości współpracę poszczególnych rosyjskich jednostek w toku wykonywania działań bojowych²⁴.

Rosyjskie plany „wojskowej operacji specjalnej” były na tyle tajne, że nie zostały udostępnione dowódcom na niższym poziomie. Taka sytuacja sprawiła, że w toku operacji zabrakło elastyczności w dowodzeniu, a kultura organizacyjna rosyjskiej armii nie pozwalała na samodzielne podejmowanie decyzji i reagowanie na zmieniającą się sytuację. Praktycznym wyrazem braku ciągłości w rosyjskim systemie dowodzenia są wydarzenia, jakie miały miejsce pod Kijowem w czasie, gdy rosyjska awangarda została zatrzymana przez siły obrony terytorialnej. Dowódcy pozbawieni samodzielności czekali na drogach marszu na decyzję przełożonych. Ukraina w tym okresie zyskała czas na przeprowadzenie mobilizacji dodatkowych sił i uzupełnienie zaopatrzenia. Brak manewru ze strony rosyjskich wojsk sprawił, że Ukraińcy zorganizowali rozpoznanie i znając położenie sił przeciwnika przecięli jego linie komunikacyjne. Następnie wykorzystując lokalną przewagę przeprowadzili szereg ataków bezpośrednich, za pomocą których skutecznie obniżano potencjał bojowy agresora. Po wielu błędach i niepowodzeniach w rosyjskim dowództwie wyciągane są wnioski. Na przykład dla operacji prowadzonej na wschodzie Ukrainy, którą Rosja nazywa drugą fazą specjalnej operacji wojskowej, organizowane jest obecnie jednolite naczelne dowództwo. A to oznacza, że jeszcze dostępne rezerwy i oddziały są obecnie koncentrowane na celu, który jest możliwy do osiągnięcia, a mianowicie – na pełnym opanowaniu dwóch obwodów: ługańskiego i donieckiego w ramach ich granic terytorialnych.

²³ T. Smura, Nie tylko „Zapad”: rozbudowa potencjału Zachodniego Okręgu Wojskowego – zagrożenie dla NATO? - https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/Pulaski_Policy_Papers_Nr_19_17.pdf [dostęp:12.11.2022].

²⁴ <https://defence24.pl/geopolityka/oficerowie-nie-rozumieja-o-co-walcza-szalona-bezuytecznosc-samobojstwo-byly-lider-tzw-separatystow-o-rosyjskiej-armii>

Ważnym aspektem dowodzenia wojskami jest łączność. W przypadku rosyjskiej operacji dostrzegane są w zasadzie trzy czynniki decydujące o zdolnościach w dowodzeniu. Pierwszym, zasadniczym czynnikiem były problemy z szyfrowaną łącznością, drugim zakłócanie rosyjskiej łączności przez ukraińskie systemy walki radioelektronicznej, a trzecim czynnikiem słabe wyszkolenie Rosjan. Mając trudności w komunikacji z wykorzystaniem wojskowych systemów łączności Rosjanie zaczęli używać łączności nieszyfrowanej, w tym komórkowej, pozwalając stronie ukraińskiej na przechwytywanie treści wymienianych informacji. Są to argumenty wskazujące na strategiczne znaczenie zdolności w obrębie rozpoznania radioelektronicznego.

Z powodu niepowodzeń na froncie stanowiska straciło co najmniej kilku generałów. Taka duża rotacja na kluczowych stanowiskach dowodzi, że rosyjscy generałowie nie byli w stanie osiągnąć wyznaczonych celów²⁵. Tego rodzaju zmienność stanowisk jest złym objawem w armii. Wynika to, co najmniej z dwóch powodów, po pierwsze - nie gwarantuje ciągłości dowodzenia, bowiem przy wymianie dowódcy zwyczajowo następuje także wymiana oficerów w sztabach, a nawet rotacja dowódców poszczególnych jednostek. Po drugie - nowi oficerowie na stanowiskach zawsze potrzebują czasu na poznanie sytuacji i wdrożenie się w nowe zakresy obowiązków. W procesie zmian, jakie zachodzą w dowództwie rosyjskich sił, należy także odnotować, że w październiku 2022 roku po klęsce na kierunku kijowskim gen. Surowikin zastąpił gen. Dwornikowa na stanowisku dowódcy wojsk w Ukrainie. Generał Siergiej Surowikin jest znany ze swojej wyjątkowej surowości i realizacji zadań za wszelką cenę. Powodem takiej opinii jest jego udział w operacji w Syrii, gdzie w 2017 roku dowodził przez kilka miesięcy rosyjskimi żołnierzami w walach o Aleppo. Miasto zostało wówczas zostało zrównane z ziemią. Natomiast rosyjski dowódca otrzymał przydomek „rzeźnik z Syrii”. Za swoje zaangażowanie generał dostał od Putina najwyższe odznaczenie państwowe, czyli medal Bohatera Federacji Rosyjskiej. W międzyczasie ze stanowiska ustąpił wiceminister obrony, odpowiedzialny za zaopatrzenie i logistykę gen. Dmitrij Bułhakow. Zastąpił go generał pułkownik Michaił Mizincew, dotychczasowy dowódca kierujący oblężeniem Mariupola, wcześniej był także odpowiedzialny za rosyjskie działania w Syrii. Natomiast w czerwcu 2022 roku ze stanowiska zrezygnował dowódca wojsk powietrznodesantowych Rosji gen. Andriej Serdiukow. W grudniu 2022 roku nastąpiła kolejna rotacja w naczelnym dowództwie. Generał pułkownik Siergiej Kuzowlew został usunięty ze stanowiska dowódcy wojsk Zachodniego Okręgu Wojskowego²⁶. Udało mu się utrzymać na tym stanowisku zaledwie około miesiąca. Nowym dowódcą został generał porucznik Jewgienij Waleriowicz Nikiforow dotychczasowy szef sztabu – I Zastępca Komendanta Wschodniego Okręgu Wojskowego. Generał Nikiforow został czwartym dowódcą ZOW od czasu rozpoczęcia inwazji na Ukrainie. W styczniu 2023 roku generał Walerij Gierasimow, szef Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Rosji został nowym dowódcą sił

²⁵ W grudniu 2022 roku dokonano zmiany na stanowisku dowódcy Zachodniego Okręgu Wojskowego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjski gen. Siergieja Kuzowlewa, który pełnił obowiązki dowódcy zaledwie około miesiąca zajął kojarzony z twórcą grupy Wagnera, Jewgienijem Prigożynem, gen. Jewgienij Nikiforow. To czwarty dowódca najważniejszego okręgu wojskowego w Rosji od lutego. Zob. Szerzej: <https://www.o2.pl/informacje/zmiany-w-rosyjskiej-armii-prigozyn-wzmacnia-swoja-pozycje-6849072525011808a> [dostęp: 27.12.2022].

²⁶ Poprzednim dowódcą Zachodniego Okręgu Wojskowego był generał pułkownik Żurawlew Ołeksandr Ołeksandrowicz. Pełnił tę funkcję od listopada 2018 do lipca 2022, ale de facto od kwietnia 2022 był zawieszony w pełnieniu obowiązków. Generał porucznik Andrij Iwanowicz Syczewoj był dowódcą od lipca do sierpnia 2022 r., generał porucznik Roman Borysowycz Berdnikow - od sierpnia do września 2022 r. a generał pułkownik Siergiej Jurijowicz Kuzowlew - od listopada do grudnia 2022 r.

rosyjskich w Ukrainie. Zastępcą Gierasimowa ma być dotychczasowy dowódca Siergiej Surowikin. Zastępcami nowego dowódcy będą także: szef Wojsk Lądowych Rosji Oleg Saliukow i zastępca szefa Sztabu Generalnego Aleksiej Kim.

Nie tylko zmiany kadrowe są powodem braku operacyjnych sukcesów rosyjskiej armii. Siódma przyczyna rosyjskiej porażki to potencjał uderzeniowy rosyjskiej armii i jej kultura organizacyjna. W tym zakresie prawdopodobnie powodem niepowodzeń były dwa zasadnicze czynniki. Pierwszy z nich to brak wystarczających sił uderzeniowych skalkulowanych odpowiednio do zdolności ukraińskich obrońców. Drugi czynnik to rosyjska kultura dowodzenia zakładająca, że żołnierz jest środkiem walki i jego uzupełnianie odbywa się analogicznie do czynności realizowanych w ramach zaopatrzenia logistycznego. Takie podejście powodowało nie tylko brak odpowiedzialności za ponoszone błędy, ale także pomijanie czynnika ludzkiego, jako istotnego warunku w procesie osiągania sukcesów.

Jednym z wielu błędów popełnionych przez rosyjskie dowództwo jest zaniedbanie organizacji operacji obronnej w obwodzie charkowskim. Pomimo znaczącej przewagi wojsk ukraińskich nie stworzono umocnionego pasa obrony na liczącym kilkadziesiąt kilometrów odcinku obrony, wzdłuż którego biegła rosyjska strategiczna linia zaopatrzenia. I to właśnie tam, mając właściwe rozpoznanie obrazowe i osobowe uderzyli we wrześniu 2022 roku Ukraińcy. W wyniku uderzenia nie tylko przerwano rosyjską obronę, ale także wyparto wojska agresora z Charkowa i zerwano linie komunikacyjne na północno-wschodnim kierunku operacyjnym.

Moskwa stara się przekonać własne społeczeństwo i międzynarodową opinię publiczną, że specjalna operacja wojskowa i jej konsekwencje w postaci zachodnich sankcji nie wpłynęły znacząco na funkcjonowanie państwa, w tym jego sferę militarną. Dowodem na to ma być utrzymywanie dotychczasowego (tzn. analogicznego do lat poprzednich) poziomu aktywności armii i przemysłu zbrojeniowego FR. Ponadto niezakłócony został proces przygotowania i przeprowadzenia najważniejszych w 2022 roku ćwiczeń „Wostok-2022”²⁷. Ćwiczenia odbywały się na siedmiu poligonach Wschodniego Okręgu Wojskowego, w Kraju Nadmorskim, na Sachalinie, w Kraju Zabajkalskim. No i oczywiście na przyległych wodach Pacyfiku. Według danych rosyjskiego ministerstwa obrony wzięło w nich udział ponad 50 tys. żołnierzy, ponad 5 tys. jednostek broni i sprzętu wojskowego, w tym 140 samolotów, 60 okrętów wojennych, łodzi i okrętów wsparcia. Ćwiczenia miały udowodnić, że Rosja jest w stanie prowadzić wojnę na dwóch frontach jednocześnie, a zatem na Ukrainie oraz na wschodnim kierunku operacyjno-strategicznym. Moskwa nadała manewrom międzynarodowy charakter, aby zademonstrować własnemu społeczeństwu oraz światu zachodniemu, że Rosja

²⁷ Ćwiczenie przeprowadzono we wrześniu 2022 roku z udziałem partnerów zewnętrznych, a więc z poza państwami Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym uczestnictwo w nich zgłosiły Chiny oraz Indie, które utrzymują dobre relacje nie tylko z Rosją, ale i z USA. Udział Indii w ćwiczeniach był problematyczny, bowiem kraj ten pozostaje w konflikcie z Chinami. W 2020 roku między obu krajami doszło do granicznego starcia zbrojnego w Himalajach. Zatem udział wojsk indyjskich w rosyjskich ćwiczeniach można tłumaczyć, jako przykład demonstracji własnej niezależnej polityki zagranicznej. Indie chcą mieć jak najlepsze relacje z Moskwą, co jest ważne w kontekście chińskim, a zarazem pokazują Zachodowi, szczególnie USA, że są geopolitycznie bardzo elastyczne i będą podejmować działania międzynarodowe wyłącznie w zgodzie z własnym interesem. Chiny skierowały do udziału w ćwiczeniach ponad 2000 żołnierzy z 300 jednostkami sprzętu bojowego i specjalistycznego, 21 samolotów, helikopter i trzy okręty wojenne. Ich zasadniczym zadaniem podczas ćwiczeń było odparcie sił agresora na akwenach morskich oraz redukcja jego potencjału środków napadu powietrznego przy użyciu systemów artylerii obrony przeciwlotniczej.

nie jest wcale izolowana po inwazji na Ukrainę. Z tego względu do udziału w ćwiczeniach oprócz stałych partnerów (Białoruś, Armenia, Azerbejdżan, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan) zaproszono państwa zainteresowane wzmocnieniem współpracy wojskowej z Rosją, w tym na przykład wojska z Algierii, Indii, Laosu, Mongolii, Nikaragui oraz Syrii²⁸. Ponadto w ramach wzmocnienia roli i poprawy wizerunku Rosji zrealizowano także wszystkie zamierzenia związane z przeprowadzonym w sierpniu Międzynarodowym Forum Wojskowo-Technicznym „Armia-2022”.

I jeszcze jeden aspekt wojskowy - wojna rosyjsko-ukraińska po raz kolejny udowodniła, że teren jest sprzymierzeńcem obrońcy, dobrze wykorzystany jest przyjacielem żołnierza. Doświadczenia z konfliktu pokazują, że pomimo całego zaawansowania technologicznego współczesnych środków walki, w tym rozpoznania satelitarnego, krążących systemów bezzałogowych, niemal natychmiastowej wymiany informacji i broni precyzyjnej - umiejętność wykorzystania warunków terenowych ma zasadnicze znaczenie. Zdolności w posługiwaniu się sprzętem inżynierskim decydują o skuteczności rozbudowy inżynierskiej, a to w efekcie końcowym warunkuje osiągnięcie celu walki.

Obecnie na podstawie szeregu ocen operacyjnych można wnioskować, że rosyjska armia przygotowuje się do przedłużającej się wojny pozycyjnej, budując umocnienia wzdłuż linii styczności wojsk. Przedłużająca się wojna jest dla Federacji Rosyjskiej nie tylko poważnym uszczerbkiem na jej wizerunku, ale także skutkuje dużym obciążeniem finansowym co w przypadku kolejnych sankcji ekonomicznych sprawia, że możliwości prowadzenia wojny w Ukrainie są jeszcze większym niż dotychczas wysiłkiem dla rosyjskiej gospodarki.

5. Podsumowanie

Reasumując zgromadzone fakty i przytoczone argumenty można stwierdzić, że zrealizowano założony cel, którego istota sprowadzała się do identyfikacji kluczowych czynników politycznych i militarnych warunkujących agresję Rosji na Ukrainę. W odniesieniu do celu postępowania badawczego główny problem poznawczy ujęto w postaci pytania - jakie zasadnicze czynniki warunkowały agresję Rosji na Ukrainę? Zgromadzone wnioski i doświadczenia stanowią podstawę do kilku zasadniczych konkluzji wynikających z analizy uwarunkowań rosyjskiej „wojskowej operacji specjalnej” prowadzonej na Ukrainie.

Po pierwsze - ustalono, że w wymiarze politycznym „wojskowa operacja specjalna” została przeprowadzona jako misja wojskowa przywracająca ukraińskim obywatelom poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji. Z tego powodu polityczna koncepcja rosyjskiej inwazji zakładała zajęcie we współdziałaniu z prorosyjskimi bojówkami i oddziałami wojsk specjalnego przeznaczenia kluczowych obiektów, a następnie ogłoszenie militarnego sukcesu Rosji. Koncepcja była prawdopodobnie wzorowana na operacji zajęcia Krymu. Plan rosyjskiej agresji powstał w politycznym kręgu władzy na Kremlu i nie był konsultowany ani weryfikowany przez dowództwo rosyjskiej armii. Zasadniczą kwestią ideologiczną moskiewskich decydentów, podejmujących decyzję o militarnej agresji, było założenie, iż nadszedł czas na odbudowanie rosyjskiej wspólnoty włączając w to także obszar Ukrainy. W politycznych kalkulacjach przyjęto błędne założenie, iż opinia międzynarodowa podobnie jak w przypadku operacji na Krymie nie podejmie aktywnych działań. Tymczasem agresja na

²⁸ Zob. Szerzej: <https://i.pl/zakonczyly-sie-manewry-wostok-2022-pokaz-sily-czy-bezsilnosc-rosji/ar/c1-16830533>, [dostęp:20.12.2022].

Ukrainę sprawiła, że kraje Europy Zachodniej zjednoczyły się we wspólnym stanowisku potępiającym rosyjskie działania. Ponadto rosyjska agresja skonsolidowała kraje członkowskie NATO oraz przyspieszyła proces przystąpienia państw skandynawskich do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Po drugie - w odniesieniu do militarnych uwarunkowań rosyjskiej agresji na Ukrainę ustalono, że zasadniczym powodem rosyjskiej agresji na Ukrainę była potrzeba zbudowania strefy buforowej dla rosyjskich sił zbrojnych. Drugim równie ważnym powodem agresji było przejście militarnej infrastruktury przemysłowej Ukrainy zlokalizowanej w Donbasie. Natomiast trzeci powód to redukcja zagrożenia militarnego jakie stwarzało dla Rosji wstąpienie Ukrainy do NATO.

Po trzecie - zgromadzone fakty stanowią podstawę do wskazania zasadniczych błędów w prowadzeniu rosyjskiej operacji wojskowej na Ukrainie. Na podstawie uzyskanego materiału poznawczego można wnioskować, że zasadnicze błędy w rosyjskiej operacji militarnej na Ukrainie wynikały z braku odpowiedniego przygotowania inwazji zarówno w aspekcie politycznym, jak i militarnym. W wymiarze militarnym Rosjanie planowali raczej operację zajęcia obszaru wschodniej Ukrainy, a nie pełnoskalowy konflikt zbrojny. Tak bardzo złożona organizacyjnie, wielokierunkowa operacja zaczepna, jaką była agresja na Ukrainę nie została oparta na standardach działania znanych powszechnie z modeli doktrynalnych współczesnego pola walki. Brak było zsynchronizowanych operacji połączonych, wysiłki skoncentrowano na siłach lądowych wspartych w niewielkim stopniu wojskami powietrzno-desantowymi, zabrakło efektywnego wsparcia powietrznego. Można nawet postawić tezę, że cała operacja została niedostatecznie przygotowana oraz przećwiczona na poligonach. Na podstawie ogólnego planu operacji są podstawy, aby wnioskować, że kluczową rolę w zajęciu Ukrainy miały odgrywać szybko posuwające się kolumny pancerno-zmechanizowane, współdziałające z elementami aeromobilnymi oraz wojskami specjalnego przeznaczenia. W operacji wykorzystywano także działania grup dywersyjno-sabotażowych i rozpoznawczych wywodzących się z rosyjskich służb specjalnych, jak również aktywność prywatnych, rosyjskich firm wojskowych.

Rosjanie dysponowali zarówno czasem, jak i miejscem wyboru uderzenia, a więc mogli właściwie przygotować się do przeprowadzenia skutecznej operacji zaczepnej. Tymczasem, pomimo wystarczającego czasu na organizację operacji zaczepnej nie ustalono struktury obrony sił ukraińskich, nie przeprowadzono obserwacji kluczowych szlaków transportowych, nie monitorowano garnizonów wojskowych oraz zmiany dyslokacji ukraińskich sił powietrznych. Rosyjskie rozpoznanie wojskowe oraz wywiad wojskowy nie zrealizowało swoich zadań. Nie dokonało właściwej oceny przeciwnika, nie przeprowadzono odpowiedniego procesu targetingu, nie ustalono rozmieszczenia ukraińskich zasobów. Ponadto zabrakło właściwej oceny poziomu moralnego armii ukraińskiej i kompetencji ukraińskich dowódców oraz żołnierzy, zarówno jeśli chodzi o ich wyszkolenie, jak również motywację. Rosyjskie wojska lądowe pozbawione rozpoznania patrolowego i braku ubezpieczenia bezpośredniego nie były w stanie skutecznie realizować zadań taktycznych. Rosyjskie pododdziały dostawały się w zasadzki, wchodziły w zaplanowane ukraińskie worki ogniowe. W powszechnej opinii część rosyjskich jednostek oraz dowódców niższych szczebli, a także żołnierzy zagubiło się w działaniach taktycznych i porzuciło sprzęt bojowy unikając walki. Brak rozpoznania powodował niski poziom świadomości sytuacyjnej dowódców. Uogólniając zgromadzone fakty można postawić tezę, że system rosyjskiego rozpoznania wojskowego nie

został właściwie wykorzystany. Zabrakło właściwej organizacji rozpoznania w zakresie obserwacji i monitorowania aktywności sił ukraińskich, nie wykorzystano we właściwy sposób wyników otrzymywanych z wywiadu, a być może zawiodły relacje informacyjne pomiędzy jednostkami rozpoznania i wywiadu.

Istnieją uzasadnione przesłanki operacyjne wskazujące, że wojska Federacji Rosyjskiej koncentrują swoje działania na kierunkach Iziumu i Bachmutu. Można zatem zakładać, że prawdopodobnie końcowym rezultatem podjętych działań może być dotarcie do administracyjnej granicy obwodu donieckiego. Ponadto należy dostrzegać fakt, że zdolności armii rosyjskiej, szczególnie po jej mobilizacyjnym rozwinięciu pozwolą prawdopodobnie na przemieszczenie wojsk się w kierunku Zaporozża. Ten kierunek operacyjny zapewnia armii rosyjskiej dalsze działania na północy Ukrainy i stworzenie bezpośredniego zagrożenia opanowania Zaporozża i Dniepru, co doprowadzi w konsekwencji do utraty kontroli przez stronę ukraińską nad znaczną częścią lewobrzeżnej Ukrainy. Nie należy także wykluczać ponownej koncepcji zdobycia Kijowa, a także prawdopodobnego zagrożenia związanego z rozpoczęciem działań wojennych z terytorium republiki Białorusi. Największe zagrożenie stanowi jednak dalsza rosyjska agresja w kierunku Mikołajewa i Odessy, a więc rozwinięcie działań ofensywnych na rosyjskim przyczółku operacyjnym usytuowanym na prawym brzegu Dniepru z rejonu Chersonia. Rosyjski sukces operacyjny na południu Ukrainy może mieć istotne znaczenie dla przebiegu całej operacji. Z jednej strony perspektywy opanowania Mikołajewa i Odessy są uzasadnione operacyjnie i realne w wymiarze militarnym. Z drugiej strony stworzenie zagrożenia uderzeniem pomocniczym na kierunku Krzywego Rogu stwarza możliwość siłom rosyjskim otwarcia nowego kierunku działań zaczepnych w celu opanowania, centralnych i zachodnich regionów Ukrainy.

Taki charakter działań strategicznych na wschodzie i południu Ukrainy, poza czysto wojskowymi, przyniesie Federacji Rosyjskiej dodatkowe korzyści w wymiarze politycznym i gospodarczym. Po pierwsze - zapewnienie bezpieczeństwa samozwańczych republik i zakończenie rosyjskiej „wojskowej operacji specjalnej”, po drugie - zablokowanie dostępu Ukrainy do Morza Czarnego, a po trzecie przejęcie kontroli nad kluczowym elementem systemu energetycznego kraju jaką jest ukraińska elektrownia jądrowa (Zaporoska elektrownia jądrowa znajduje się pod kontrolą wojsk rosyjskich od 4 marca 2022 r.).

Wojna w Ukrainie oczywiście ujawniła wiele problemów armii rosyjskiej, ale nadal pozostaje ona groźnym przeciwnikiem, którego wbrew różnym opiniom i wypowiedziom nie wolno bagatelizować.

Bibliografia

- [1] Banasik M. Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej. Konsekwencje dla bezpieczeństwa międzynarodowego, Difin, Warszawa 2021.
- [2] Czajkowski M. Konflikt na Ukrainie jako huntingtonowskie zderzenie cywilizacji, <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/gsm/article/view/3000/2421>.
- [3] Delong M. „Ruski mir” jako narzędzie rosyjskiej ekspansji geopolitycznej na terytorium Ukrainy, „Przegląd Geopolityczny” 2020, nr 33, s. 53.
- [4] Gawęda M. Z brygad w dywizje. Rosja wraca do dużych formacji, <https://defence24.pl/z-brygad-w-dywizje-rosja-wraca-do-duzych-formacji-analiza> [dostęp:23.11.2022].

- [5] Kraj K. Kryzys ukraiński. Nowe spojrzenie na wojnę – z rosyjskiej perspektywy, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2015, nr 2.
- [6] Marek M. Operacja Ukraina. Kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu w okresie 2013-2019. Difin, Warszawa 2020.
- [7] Matuszak S. Spichlerz świata. Rozwój rolnictwa na Ukrainie. Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, Warszawa 2021.
- [8] Ratajczyk R. Nowoczesne wojny informacyjne, Difin, Warszawa 2016.
- [9] Raubo J. Wnioski z rosyjskiej agresji na Ukrainę. Po drugie: morale i rezerwy <https://defence24.pl/geopolityka/wnioski-z-rosyjskiej-agresji-na-ukraine-po-drugie-morale-i-rezerwy-komentarz> [dostęp: 16.11.2022].
- [10] Smura T. Nie tylko „Zapad”: rozbudowa potencjału Zachodniego Okręgu Wojskowego – zagrożenie dla NATO? - https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/Pulaski_Policy_Papers_Nr_19_17.pdf [dostęp: 12.11.2022].
- [11] Wilk A. Rysy na potęgde, „Polska Zbrojna” 2022, nr 10.
- [12] Wrzosek M. Agresja na Ukrainę czyli koncepcja rosyjskiej wojskowej operacji specjalnej, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2022, nr 5.
- [13] Wrzosek M. Rosyjsko-ukraińska wojna informacyjna 2022, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2022, nr 4.
- [14] Wrzosek M. Krym – polityczno-militarne aspekty konfliktu, „Kwartalnik Bellona” 2014, nr 2.
- [15] Wrzosek M. Uwarunkowania funkcjonowania systemu rozpoznania wojskowego w wojnie hybrydowej „Kwartalnik Bellona” 2017, nr 4.
- [16] http://polish.ruvr.ru/2013_01_23/Tajemnicza-wizyta-ministra-obrony-ChRL-na-Ukrainie/ dostęp: 29-01-2014
- [17] http://polish.ruvr.ru/2013_01_23/Tajemnicza-wizyta-ministra-obrony-ChRL-na-Ukrainie/ <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art37287401-brudna-bomba-w-wojnie-na-ukrainie-zelenski-odpowiada-na-slowa-szojgu> [dostęp: 23.01.2023]
- [18] <https://www.wprost.pl/swiat/10822234/ukraincy-stracili-najdrozszy-rosyjski-samolot-bojowy-pokazuja-zdjecia.html> [dostęp: 12.11.2022]
- [19] <https://defence24.pl/geopolityka/oficerowie-nie-rozumieja-o-co-walcza-szalona-bezuytecznosc-samobojstwo-byly-lider-tzw-separatystow-o-rosyjskiej-armii>
- [20] <https://www.o2.pl/informacje/zmiany-w-rosyjskiej-armii-prigozyn-wzmacnia-swoja-pozycje-6849072525011808a> [dostęp: 27.12.2022].
- [21] <https://i.pl/zakonczyly-sie-manewry-wostok-2022-pokaz-sily-czy-bezilnosci-rosji/ar/c1-16830533>, [dostęp: 20.12.2022].

